

DOI: 10.18832/kp2016026

Pivní sklady choceňského pivovaru knížat Kinských ve 2. polovině 19. století*Beer Depots of Brewery Princes Kinský in Choceň in the Second Half of the 19th Century*

Michal HOFMAN

Orlické muzeum v Chocni, Pardubická 1 – zámek, 566 01 Choceň/Orlické Museum in Choceň, Pardubická 1 – castle, 566 01 Choceň

e-mail: michal.hof@centrum.cz

Recenzovaný článek / Reviewed Paper

Hofman, M., 2016: Pivní sklady choceňského pivovaru knížat Kinských ve 2. polovině 19. století. Kvasny Prum., 62(7–8), s. 215–217

Příspěvek se zabývá problematikou pivních skladů choceňského pivovaru ve Vysokém Mýtě, Litomyšli, Brně a Vídní v 70. letech 19. století. Uvedené informace pocházejí z fondu Velkostatek Choceň, který je uložen ve Státním oblastním archivu v Zámruku, kde je torzovitě dochovaná korespondence jednotlivých pivních skladů s knížecím pivovarem v Chocni. Jedná se o dosud neprobádanou část dějin choceňského pivovaru.

Hofman, M., 2016: Beer depots of Brewery princes Kinský in Choceň in the second half of the 19th century. Kvasny Prum., 62(7–8), pp. 215–217

The article describes the history of Beer Depots of Princes Kinsky's Brewery in Choceň in the second half of the 19th century in towns Vysoké Mýto, Litomyšl, Brno and Vídeň (Vienna). All information were gained from the Fond of the Manor Choceň, that is now deposited in the State Regional Archive in Zámruks, where is also partly archived correspondence between Princes Kinsky's Brewery in Choceň and different Beer Depots of this Brewery. It is an yet unexplored issue of the history of princes Kinsky's Brewery in Choceň.

Hofman, M., 2016: Bierlager der Fürsten Kinsky Brauerei in der Stadt Choceň in der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts. Kvasny Prum., 62(7–8), S. 215–217

Im Artikel wird die Problematik der Bierlager in den 70sten Jahren des 19. Jahrhunderts in den Städten Vysoké Mýto, Litomyšl, Brno (Brünn) und Vídeň (Wien) diskutiert. Alle Informationen stammen aus dem Fond des Grossgutes Choceň, der in Staatsregion Archiv in Zámruks archiviert ist. In diesem Archiv ist teilweise auch die Korrespondenz von einzelnen Bierlagern mit der fürstlichen Brauerei in der Stadt Choceň zu finden. Es handelt sich um eine noch nicht bekannte Geschichte der Brauerei in Choceň.

Klíčová slova: pivovar, sklady, Choceň, 19. století, historie
Keywords: brewery, depots, Choceň, 19th century, history**1 ÚVOD**

Knížecí pivovar Kinských v Chocni měl od své celkové rekonstrukce na přelomu 60. a 70. let 19. století moderní provoz a tím i lepší předpoklady pro větší výstav piva.¹ Dařilo se i po personální stránce, kdy se roku 1873 stal sládkem knížecího pivovaru v Chocni Josef Matoušek (1846–1902), který povznesl věhlas místního piva.² Díky svým schopnostem tuto funkci vykonával až do roku 1891. Tyto faktory měly vést k další expanzi choceňského piva nejenom v oblasti tehdejšího Chrudimského kraje, ale i do vzdálenějších oblastí.

Širší vliv na rozvoj choceňského pivovaru mělo zrušení propinačního práva a možnost volné konkurence a rovněž v technologické oblasti přechod na spodní kvašení piva. Malé pivovary na zastaralé řemeslné bázi a bez potřebných investic zanikaly a udržely se pouze modernizované provozy s novými marketingovými nástroji. Historie choceňského pivovaru byla zpracována autorem tohoto článku v monografii (Hofman, 2015).

2 PIVNÍ SKLADY

Od 70. let 19. století měl choceňský knížecí pivovar čtyři hlavní sklady piva. Nejbližší byl zřízen v 10 km vzdáleném Vysokém Mýtě, další v Litomyšli, Brně a ve Vídní. Správci těchto skladů byli v prů-

běžném kontaktu se správou choceňského pivovaru. Pravidelně (zpravidla měsíčně) se písemnou formou hlásilo hospodaření skladu (dovoz piva, jeho prodej, nové objednávky, spotřeba materiálu ve skladu atd.) (obr. 1). Výkazy se posílaly do kanceláře choceňského pivovaru (SOA Zámruks, 118).

Pivo se dováželo do bližších skladů pomocí koňských povozů, pivovar zaměstnával několik kočích; do vzdálených skladů Brna a Vídně za pomoci dráhy. Přes Choceň vedla už od roku 1845 důležitá trať spojující Prahu s Olomoucí. Ve Vídní sídlila ústřední kancelář, kam byly zaslány pravidelné zprávy o hospodaření ze všech velkostatků panství knížat Kinských, kde se vařilo pivo (Česká Kamenice, Choceň, Rosice u Chrudimi a Zlonice).

2.1 Pivní sklad ve Vysokém Mýtě

Sklad ve Vysokém Mýtě (obr. 2) byl zřízen s velkými náklady na počátku roku 1871. Ovšem prodej piva byl od začátku velmi slabý a v roce 1874 se jeho provoz vůbec nevyplácel. Proto se v dubnu

Obr. 1 Detail hlavičky faktury choceňského pivovaru z roku 1871 (SOA Zámruks)

¹ Na počátku 70. let 19. století firma Bratři Noback a Fritze Praha-Bubny zmodernizovala sladovnu, varnu a strojovnu a dodala vysokotlaký parní stroj. Od té doby byl pivovar označován jako „Parostrojní pivovar knížete Kinského v Chocni“ (SOA Zámruks, 135).

² Zbyněk Likovský uvádí ve své monografii (Likovský, 2010) působení sládky Josefa Matouška v choceňském pivovaru od roku 1875. Na základě archivních pramenů však nastoupil do této funkce v Chocni už dříve – již od 1. června 1873 a zůstal tu do 30. dubna 1891 (SOA Zámruks, 121a).

Obr. 2 Bývalý pivní sklad choceňského pivovaru ve Vysokém Mýtě (Foto: archiv autora)

téhož roku zrušil (SOA Zámorsk, 118). Dokládá to i dopis správce skladu p. Bezdička, který v dubnu 1871 píše účetnímu do choceňského pivovaru, že „...zdejší obchod nám pořád víc a víc vážne“ (SOA Zámorsk, 118, dopis z 20. dubna 1871).

O počátcích zřízení místního skladu vypovídá dochovaná smlouva o pronájmu pivního sklepa ve Vysokém Mýtě, která byla uzavřena dne 23. srpna 1870 mezi pány Václavem Holubem, J. Podhájským, Václavem Škorpilem a J. B. Tůmou, vlastníky pivního sklepa ve Vysokém Mýtě co pronajímateli a panem Karlem Příborským, ředitelem choceňského velkostatku knížete Kinského, coby najímatele. Pánové Holub, Podhájský, Škorpil a Tůma pronajali pivní sklep, který stál na choceňském předměstí pod fortanou (bránou pro pěší) na levém břehu řeky Loučné panu Karlu Příborskému na tři po sobě jdoucí léta (totiž od 1. ledna 1871 do 31. prosince 1873) za roční nájemní činží 600 zlatých rakouských císařských. Podle popisu se jednalo s určitostí o místo v prostorách tzv. lednice v dnešní ulici Čelakovského čp. 260 ve Vysokém Mýtě.³ Objekt stále stojí a je dlouhodobě na prodej.

Z torza dochované statistiky můžeme zjistit, že tento pivní sklad prodal v únoru 1872 170 věder piva, v březnu téhož roku 151 věder, v dubnu 183 věder a v květnu 1872 222 věder (SOA Zámorsk, 121b). V této době se ještě používaly staré pivovarské míry a váhy, kdy jedno rakouské vědro (německy *der Eimer*) představovalo asi 56,6 litrů. Teprve od roku 1876 začalo používat Rakousko-Uhersko metrickou soustavu – hektolitř, kilogram atd. Vysokomýtský pivní sklad vedle malého prodeje chmelového moku k běžnému provozu spotřebovával smolu, ke svícení petrolej a svíčky a k topení dřevo a uhlí, jak dokazují měsíční výkazy z roku 1872 (SOA Zámorsk, 121).

2.2 Pivní sklad v Litomyšli

Pivní sklad v Litomyšli byl založen ve stejné době jako v nedalekém Vysokém Mýtě, tedy na počátku sedmdesátých let 19. století (obr. 3). Pro místní sklad byl pronajat místní zájezdní hostinec (SOA Zámorsk, 118). S největší pravděpodobností se jednalo o hostinec U Modré hvězdy na náměstí čp. 84.⁴ Správcem skladu byl na počátku 70. let 19. století Albert Plánička, po něm Marie Pláničková. V archivu se dochoval dobový inzertní leták (bez datace) správce skladu Vojtěcha Pláničky „... Choceňský knížecí pivní sklad v Litomyšli (...) vždy nejvýbornějším pivem v menších, jakož i větších nádobách, za nejlépejší ceny a zvláště v dobré míře, co nejrychleji obsloužení

³ Na základě sdělení dokumentátora a vedoucího sbírkového oddělení pana Martina Štěpána z Regionálního muzea ve Vysokém Mýtě.

⁴ Na základě sdělení PhDr. Milana Skřivánka, emeritního ředitele Státního okresního archivu Svitavy se sídlem v Litomyšli. Dnes se nazývá Hotel Zlatá hvězda s. r. o, Smetanovo náměstí čp. 84.

Obr. 3 Hlavička dopisu skladu choceňského piva knížete Kinského v Litomyšli z roku 1870 (SOA Zámorsk)

budete...“ (SOA Zámorsk, 122). Choceňský pivovar zde dodával pivo obyčejné i kvasnicové, v malých i velkých nádobách.

K roku 1877 se dochoval účet výloh za nakládání ledu v pivním skladu v Litomyšli s podpisem Marie Pláničkové. Bylo sem dovozeno 95 „dvoukoňských povozů“ ledu z městského rybníka a 29 velkých „dvoukoňských povozů“ ledu z obce Mendryky nedaleko Litomyšle.

2.3 Pivní sklad v Brně

Stával v Bednářské ulici čp. 10 (tehdejší Binder-gasse, dnes Jugoslávská ulice) v brněnské části Zábřovice; jak už název ulice na-

Obr. 4 Novinový inzerát na nově otevřený pivní sklad v Brně z června 1875 (SOA Zámorsk)

povídá, dříve tu stávaly bednářské dílny. Zdejší pivní sklad správa knížecího pivovaru v Chocni otevřela dne 1. června 1875, což bylo inzerováno i v místním tisku (obr. 4) (SOA Zámorsk, 121c).⁵ Místním správcem se stal obchodní vedoucí H. Neumann. Vedle skladu choceňského piva tu byl i výkup pivních lahví a objednávky se sem mohly doručovat i korespondenčním dopisem (SOA Zámorsk, 121c).

⁵ Není zde ovšem uvedeno, o jaké dobové periodikum se jednalo.

2.4 Pivní sklad ve Vídni

Nejvzdálenější pivní sklad choceňského pivovaru se nacházel v hlavním městě tehdejší habsburské monarchie. Kinští tu měli své vazby – materiální (nemovitosti) i rodinné. Navíc tu sídlila jejich knížecí ústřední kancelář, kam se zasílaly pravidelné zprávy o hospodaření na velkostatech (Moravcová, 1964). Dle zprávy ředitele knížecí kanceláře Johanna Schedivého se sklad otevřel v květnu 1875 (SOA Zámrsk, 118). Pivní sklepy a lednice se nacházely v domě v ulici Himbergerstrasse čp. 9. Postaven podle plánu vídeňského stavebního mistra Antona Adamtze. Správcem pivního skladu byl Adolf Sattler (SOA Zámrsk, 121d).

3 ZÁVĚR

I přes torzovitost archivních pramenů se podařilo lokalizovat čtyři hlavní sklady choceňského knížecího pivovaru, které byly v provozu od 70. letech 19. století; u některých se dohledalo i jejich přesné založení. Podrobná statistika o jejich hospodaření se bohužel nedochovala, ale i z neúplných archiválií můžeme vysledovat, že jejich provoz doprovázela řada problémů. Především vyšší režijní náklady spojené s placením nájemného za užívání skladových prostor (např. ve Vysokém Mýtě), nedostatky v zásobování pivem, kdy vázla rychlost s dodáváním některých pivních speciálů (např. kvasnicové pivo ve skladu v Litomyšli) až po nedostatečnou propagaci. Důležitou roli tu patrně sehrál i vliv místních konkurenčních pivovarů. Problematiké je rovněž postihnout fungování těchto skladů v následujících letech – zda byl jejich provoz omezen, přemístěn na jinou adresu či úplně zrušen.

Přesto z dlouhodobého hlediska byl tento krok další expanze správný. Choceňské pivo se dostalo do vzdálenějších míst a postupně i do povědomosti širšího spektra spotřebitelů. To dobře dokládá i pozdější inzerát v brněnských novinách, kdy jeden tamní obchodník upozorňuje na zahájení prodeje „chvalně známého choceňského granátu“ (Anonym, 1893).

LITERATURA A PRAMENY

- Anonym, 1896: Moravská Orlice, 32(6. 5. 1893):7.
Hofman, M., 2015: Pivovarnictví v Chocni 1539-1984. Choceň, 60 s.
Likovský, Z., 2010: Držitelé, provozovatelé a vedoucí pivovarů Českých zemí 1869-1989. VÚPS, Praha. ISBN 978-80-86576-40-4.
Moravcová, J., 1964: Velkostatek Choceň (1486) 1654-1947, s. 13 (inventář ev. č. 473, SOA Zámrsk).
Moravská Orlice, 6. 5. 1893, ročník č. 32.
SOA Zámrsk, 118: Velkostatek Choceň, Pivovar – zprávy o činnosti 1872-1895, Bericht der Brauerei Chotzen 1875, karton č. 118.
SOA Zámrsk, 121a: Velkostatek Choceň, Korespondence pivovaru 1832-1880, karton č. 121.
SOA Zámrsk, 121b: Velkostatek Choceň, Sklad piva ve Vysokém Mýtě, karton č. 121.
SOA Zámrsk, 121c Velkostatek Choceň, Sklad piva v Brně, karton č. 121.
SOA Zámrsk, 121d Velkostatek Choceň, Sklad piva v Brně, karton č. 121.
SOA Zámrsk, 122: Velkostatek Choceň, Sklad piva v Litomyšli 1870-1875, karton č. 122.
SOA Zámrsk, 135: Velkostatek Choceň, Rekonstrukce pivovaru 1869-1876, inv. č. 875, karton č. 135.

*Do redakce došlo / Manuscript received: 10/12/2015
Přijato k publikování / Accepted for publication: 18/6/2016*